

важливе місце тому що може дати такі реальні результати:

- скорочення кількості продажу, "втраченого" за відсутності запасів необхідних товарів завдяки більш точному розміщенню їх запасів і контролю за ними, чим досягається подвійна вигода: збільшується обсяг продажу і підвищується рівень обслуговування споживача;
- створюється логістична система, яка спроможна швидко реагувати на ринкові зміни і здатна забезпечити скорочення "циклу обслуговування споживачів" через скорочення запасів у них;
- ефективні в застосуванні методи "фізичного розподілу", що дають істотну економію витрат;
- вдало спроектована логістична система сприяє зміцненню зв'язків постачальника зі споживачем;
- впровадження ефективної логістичної системи дає можливість підприємству більш успішно і прибутково конкурувати на окремих ринках [1].

Висновок. Таким чином, комерційна логістика виступає як певна виробнича інфраструктура економіки. Вона базується на чіткій взаємодії попиту, поставок, виробництва, транспортування та розподілу продукції і починається з первинних джерел сировини або вироблення напівфабрикатів, продовжується в обігу матеріалів і напівфабрикатів у рамках виробничого процесу підприємства та завершується доставкою готової продукції споживачу для досягнення економічних цілей підприємця.

Література

1. Гаджинский А.М. Логистика / А.М. Гаджинський. – М. : Информационно-внедренческий центр «Маркетинг», 1998. – 227 с.
2. Гой І.В. Логістика у системі стратегічного управління підприємства / І.В. Гой // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2009. – № 4,Т.1. – С. 102-105.
3. Козак І.М. Управління виробничо-комерційною діяльністю підприємств на засаді логістики / І. М. Козак // Проблеми науки. – 2009. – № 5. – С. 27-34.
4. Кальченко А.Г. Основи логістики / А.Г. Кальченко. – К. : Знання, 1999. – 133 с.

Надійшла 13.10.2010

УДК 334.722:368

Т. В. ЯВОРСЬКА

Львівський національний університет імені Івана Франка

СТРАХОВЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО У СУЧАСНІЙ РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ

Проведено аналіз сучасного розвитку страхового підприємництва за низкою показників, обґрунтовано наслідки впливу фінансово-економічної кризи. Виділено особливості функціонування страхового підприємництва в ринковій економічній системі.

The analysis of modern development of insurance enterprise is conducted after the row of indexes. Consequences of influence of financial economic crisis are grounded. The features of functioning of insurance enterprise are selected in the market economic system.

Ключові слова: страхове підприємництво, ринкова економічна система, обсяги страхових премій, страхові компанії, товариства взаємного страхування.

Актуальність теми. Нині роль страхового підприємництва в умовах наростання внутрішніх і зовнішніх загроз зростає. Сучасне суспільство характеризується ризиками природних та техногенних катастроф та ризиками, що характерні господарському життю. Тому важливою цінністю є безпека як підприємств різної форми власності та розмірів, так і кожного громадянина. У значній мірі захист від ринкових невдач, гарантування потреби у безпеці здійснюють суб'єкти страхового підприємництва. У країнах ринкової економіки страхове підприємництво сприяє розвитку національних економік та розв'язанню низки соціальних проблем, має свої особливості та характерні риси. Їх обґрунтуванню та формулюванню подальших напрямів розвитку присвячена дана наукова стаття.

Аналіз останніх досліджень та постановка завдання. Характеристика сучасних тенденцій розвитку страхового бізнесу, страхового ринку, ринку страхових послуг перебувала у полі зору низки відомих вітчизняних як теоретиків, так і практиків. Серед них В.М. Фурман, О.М. Залстов, Н.І. Машина [1; 2; 3]. Огляди сучасних тенденцій розвитку страхового бізнесу у країнах ринкової економіки представлялися на сторінках вітчизняних фахових журналів. Проте комплексне системне дослідження даної проблеми відсутнє. У зв'язку з цим метою статті є з'ясування основних тенденцій розвитку сучасного страхового підприємництва у ринковій економічній системі. Для досягнення цієї мети поставлено такі завдання: провести кількісний аналіз розвитку страхового підприємництва, виділити особливості та напрямки розвитку страхового підприємництва у ринковій економічній системі.

Виклад основного матеріалу. За останнє десятиріччя на сучасне світове страхове підприємництво,

зокрема у країнах ринкової економіки вплинула низка подій: теракти 2001 р., зростання природних катастроф (урагани та землетруси у США, вітри у Європі, тайфуни та землетруси у Японії), фінансово-економічна криза 2008-2009 рр. У 2001 р. збитки від терактів оцінено у 50 млрд дол. [4, с. 50]. Вперше за 100 років таких великих збитків зазнало страхове підприємництво США. Збитки від природних катастроф та катастроф, викликаних людською діяльністю у 2008 р. перевищили усереднений показник, визначений на довгострокову перспективу і становили 53 млрд дол. [5, с. 50]. Про посилення природних катастроф вказують й такі дані: з 1949 р. по 1999 р. загальні збитки страхових компаній від ураганів становили 87,8 млрд дол., із цих виплат 45,7 млрд дол. здійснено за останні одинадцять років [4, с. 50]. Фінансово-економічна криза 2008-2009 рр. мала такі наслідки для розвитку страхового підприємництва сучасної ринкової економічної системи:

- вперше у 2008 р., починаючи з 1980р. відбулося зменшення обсягів страхових премій, зокрема, скорочення премій з ризикового страхування становило 0,8%, зі страхування життя на 3,5% [5, с. 46];
- доходи від інвестиційної діяльності страхових компаній значно скоротились (особливо страхових компаній життя), залишилися незмінними доходи від страхової діяльності;
- окремі американські та європейські страхові компанії, які спеціалізувалися на певному виді страхування зверталися за фінансовою допомогою до органів державної влади.

Для виокремлення особливостей страхового підприємництва у сучасній ринковій економічній системі охарактеризуємо його розвиток за такими показниками: отримані страхові премії; отримані страхові премії на одного громадянина; частка страхових премій у ВВП країни.

Світові обсяги страхових премій з кожним роком зростають і становили: у 1994 р. – 1967787 млн дол., 1996 р. – 2105838 млн дол., 1998 р. – 2166405 млн дол., 2000 р. – 2444904 млн дол., 2003 р. – 2940671 млн дол., 2006 р. – 3723412 млн дол., 2007 р. – 4060870 млн дол., 2008 р. – 4269737 млн дол. [6; 7; 8; 9]. У 2008-2009 рр. країнами-лідерами за обсягами зібраних страхових премій були США (2008 р. – 1240643 млн дол., 2009 р. – 1139746 млн дол.), Японія (2008 р. – 473197 млн дол., 2009 р. – 505956 млн дол.), Великобританія (2008 р. – 450152 млн дол., 2009 р. – 309241 млн дол.), Франція (2008 р. – 273007 млн дол., 2009 р. – 283070 млн дол.), Німеччина (2008 р. – 243085 млн дол., 2009 р. – 238366 млн дол.) [9, 10]. Більша половина світового обсягу страхових премій припадає саме на ці країни. Так, за нашими підрахунками, у 2008 р. рівень концентрації обсягу страхових премій даних країн становив 62,76%, у 2009 р. – 60,9%.

У західноєвропейському страховому підприємстві загальні обсяги страхових премій зменшились у порівнянні з 2007 р. на 2% і становили у 2008р. 656281 млн дол. (38,79% світового обсягу страхових премій) [8; 9]. У 2009 р. у порівнянні з 2007 р. обсяги страхових премій зменшились у Великобританії, а у Франції, Німеччині та Нідерландах відбулося незначне їх зростання.

У структурі обсягів страхових премій переважають страхові премії, отримані страховими компаніями життя. Так, у 2008 р. їх частка дорівнювала у Великобританії 76% (у 2009 р. – 70%), Франції – 66% (у 2009 р. – 69%), Японії – 78% (у 2009 р. – 78%). Приблизно однакове співвідношення між отриманими страховими преміями було у США, де частка премій зі страхування життя у 2008 р. становила 47%, у 2009 р. – 43%; у Німеччині – відповідно 46% та 47%.

Отримані страхові премії на одного громадянина у країнах з ринковою економікою кожного року зростають. Зокрема, у західноєвропейських країнах значення цього показника є найвище: у 2008 р. становило 3209,2 дол., у 2007 р. – 3138,1 дол., у 2001 р. 1542,4 дол. Країнами-лідерами у 2008 р. були: Великобританія, де значення цього показника становило 6857,8 дол., Нідерланди – 6849,5 дол., Швейцарія – 6379,4 дол., Данія – 5418,9 дол., Ірландія 4914,5 дол. У 2009 р. трійка лідерів дещо змінилась: Нідерланди, де значення цього показника становило 6554,6 дол., Швейцарія – 6257,6 дол., Данія – 5528,9 дол. Для порівняння у 2001 році лідерні позиції займали: Швейцарія – 4342,8 дол., Японія – 3507,5 дол., Великобританія – 3392,8 дол., США – 3266,0 дол., Ірландія – 2465,7 дол. [11].

Одним з основних показників розвитку страхового підприємництва, який характеризує його проникнення, є частка страхових премій у ВВП країни. У 2008 р. значення цього показника зменшилось у порівнянні з 2007 р., а у західноєвропейських країнах середнє його значення становило 8,33% (у 2007 р. – 8,85%, у 2006 р. – 9,04%). Варто зазначити, що за даним показником визнані лідери світового страхового підприємництва мають дещо менші значення: у Франції даний показник дорівнює 9,2% (у 2006 р. – 11%), Німеччині – 6,6% (у 2006 р. – 6,7%), США – 8,7% (у 2006 р. – 8,8%).

Отже, представлена кількісна картина розвитку страхового підприємництва у сучасній ринковій економічній системі вказує на його масштабність, потужність та ефективність функціонування. На сучасному етапі для страхового підприємництва ринкової економіки характерними є процеси глобалізації, інтеграції та консолідації. Участь кожної країни в таких процесах є результатом тривалого історичного розвитку національної економіки та світового господарства. Як результат, на нашу думку, його особливостями розвитку є:

1. Посилення концентрації капіталу через злиття й поглинання страхових, страхових і перестраховувальних компаній, що призводить до формування транснаціональних страхових підприємницьких структур. Це підтверджують такі дані: у 2009 р. на європейському страховому ринку п'ять найбільших злиттів та поглинань було проведено на суму у 6,5 млрд євро [12]; за 7 років, починаючи з 1990

р. загальна кількість страхових компаній в Європейському Союзі зменшилась на 1283 компанії [13, с. 25]; за 1998-2004 рр. частка 12 глобальних страхових груп, які здійснюють операції поза межами національних ринків, збільшилась з 20% до 28% [14, с. 24]. Активізація процесів концентрації пояснюється загостренням конкурентної боротьби між суб'єктами страхового підприємництва, зростанням вимог щодо забезпечення платоспроможності та виконання зобов'язань внаслідок виникнення збитків великих розмірів. Як наслідок, такі процеси консолідації будуть характеризувати розвиток страхового підприємництва у найближчій перспективі.

2. Розширення доступу іноземних страхових компаній на засадах, передбачених регіональними інтеграційними угодами і вимогами. Країни ринкової економічної системи допускають на свою територію філії компаній-нерезидентів з певними обмеженнями та з врахуванням територіальних, культурних та історичних зв'язків. Так, у Німеччині активно здійснюють діяльність філії швейцарських страхових компаній, французькі суб'єкти страхового підприємництва активно представлені у Бельгії. У таких країнах як Австрія, Канада, Японія, Швеція, Швейцарія, США для функціонування філії, страховик-нерезидент має внести депозит. У Данії, Італії, Іспанії, США, Японії вимоги до платоспроможності страхових компаній та філій страховиків-нерезидентів ідентичні. Деякі країни (Австрія, Ісландія, Нідерланди) дозволяють діяльність філій, тільки якщо відповідні країни також дозволяють працювати на їхніх територіях філіям інших країн. Найактивніше ринкова частка іноземних страхових компаній життя зростала у 1994-2003 рр., особливо у Японії, Великобританії та США. Більш незмінна така частка характерна для Німеччини та Нідерландів. Купівля страхової компанії є найбільш поширеним шляхом проникнення на іноземний ринок.

3. Концентрація у перестраховому підприємстві шляхом злиття чи поглинання. Європейські перестраховики є лідерами у світовому страховому підприємстві. На десять компаній припадає 60% усіх зібраних премій [14, с. 27]. Лідерами у перестраховому підприємстві є: Hannover Re, Munich Re, Paris Re, SCOR, Swiss Re. Нині перестрахове підприємство стає необхідною складовою глобального бізнесу, яке мінімізує ризики неплатоспроможності страхових компаній у результаті виникнення природних катастроф чи настання неочікуваних подій, що приводять до суттєвих втрат. Разом з тим, інформація про діяльність перестрахових компаній є закритою, а та що подається загальною, відсутніми є єдині стандарти регулювання їх діяльності. За наслідками кризи 2008-2009 рр. перестрахове підприємство у країнах ринкової економічної системи зберегло свої позиції як без допомоги урядів низки країн, так і без додаткового вливання капіталів.

4. Поступове розмивання кордонів між різними національними моделями державного регулювання страхового підприємства. Такі процеси вимагають вироблення єдиних підходів до регулювання суб'єктів страхового підприємства на міжнародному рівні. У 1994 р. було створено Міжнародну асоціацію страхових наглядачів (IAIS), члени якої зобов'язалися регулярно обмінюватися інформацією про компанії, що працюють під їхньою юрисдикцією. Одне із головних завдань цієї асоціації полягає у створенні можливостей для обміну досвідом між наглядовими органами щодо питань регулювання страхової діяльності на території різних країн, створення прозорості у наданні інформації як про національні законодавства, так і про страхові компанії. В країнах Європейського Союзу функціонує Комітет зі страхування – єдиний виконавчий орган в межах органів управління ЄС.

5. Створення страхових компаній у формі акціонерних товариств, структура яких у різних країнах є різною та товариств взаємного страхування. У країнах ЄС згідно Директив визначено такі організаційно-правові форми створення суб'єктів страхового підприємства: акціонерні товариства (командитні товариства); кооперативи, лондонський Lloyd's, товариства взаємного страхування. Кооперативні страхові компанії можуть створюватися у Бельгії, Італії, Іспанії, Швейцарії, Великобританії, США. Для здійснення страхової діяльності компанії повинні мати відповідний обсяг капіталу, а також (у деяких країнах) – обсяг депозиту (фіксованого – для іноземних страхових компаній, які працюють у Бельгії, Франції, Німеччині, Італії, Японії, Швеції, Великобританії; змінного – страхових компаній деяких штатів США). Ліцензії видаються окремо – для страхових компаній, які здійснюють страхування життя та страхових компаній, які займаються іншими видами страхування, окрім страхування життя. Часто ліцензія, яка видається на здійснення страхування життя (характерна для всіх країн ЄС та Швейцарії) включає в себе дозвіл на здійснення деяких інших видів особистого страхування (наприклад, страхування від нещасних випадків та від хвороб). У Австрії, Франції, Ісландія, Іспанії, Норвегії, Швейцарії, США страховим компаніям дозволяється за умови гарантування взятих на себе зобов'язань, приймати ризики на перестраховання. У Канаді, Італії, Японії, Великобританії для здійснення перестраховання необхідно мати окрему ліцензію.

6. Оподаткування страхового підприємства у порівнянні з іншими видами діяльності у розвинутих країнах характеризується: по-перше сплатою податку на прибуток. Ставка оподаткування для суб'єктів страхового підприємства в Австрії становить 34%, Бельгії – 40,17%, Данії – 30%, Греції – 35%, Ірландії – 36%, Італії – 52,2%, Голландії – 35%, Португалії – 39,6%, Великобританії – 31%. В країнах ЄС запроваджено податок на страхові премії, який у залежності від виду страхування є диференційованим. У окремих країнах підлягають оподаткуванню й суми страхових відшкодувань у залежності від видів страхування. Так, суми страхових відшкодувань за договорами цивільної відповідальності підлягають оподаткуванню у Бельгії, Німеччині, Данії, Франції, Люксембурзі. Такі суми не оподатковуються в Іспанії,

Англії, Греції, Італії, Португалії.

7. Сформований та підтверджений протягом тривалого часу високий рівень довіри споживачів страхових послуг до суб'єктів страхового підприємництва. Це зумовлено забезпеченістю споживачів усією необхідною інформацією та вільним доступом до повного асортименту страхових послуг, відкритістю організаційної структури управління суб'єктів страхового підприємництва, запровадженням чіткої системи розгляду претензій при виникненні конфлікту інтересів зі страховою компанією, дотриманням вимог нормативного та регулятивного характеру щодо порядку ліцензування та функціонування суб'єктів страхового підприємництва. Для захисту прав страхувальників та застрахованих осіб у країнах ринкової економіки функціонують гарантійні фонди захисту страхувальників та застрахованих осіб різних типів: спеціалізовані – фонди захисту страхувальників за одним чи кількома видами страхування; загальні – незалежать від виду страхування.

8. Активний розвиток страхової інвестиційної діяльності, а страхові інвестиції мають стабілізуючий вплив на сучасну світову економіку. Суб'єкти страхового підприємництва є учасниками ринку іпотечних зобов'язань, здійснюють вкладення у акції, облігації промислових підприємств, державні цінні папери, а також є власниками нерухомого майна та землі. Набуло поширення фондове страхування. Так, страхові компанії Великобританії володіють понад 20% капіталу промислових акціонерних компаній. До 30% отриманих доходів – доходи суб'єктів страхового підприємництва від інвестиційної діяльності. Загальна сума інвестицій, якими управляють страхові компанії Європи, США, Японії становить декілька трильонів доларів [15, с. 4]. У країнах ринкової економіки страхова інвестиційна діяльність є прозорою, чітко регульованою. У Німеччині інвестиції у високо ризикові цінні папери заборонені, у США – вони можуть становити не більше 1% активів, у Великобританії вкладення у різні недержавні цінні папери обмежуються часткою у розмірі до 5%.

9. Функціонування товариств взаємного страхування. За даними Єврокомісії станом на початок 2010 р. товариства взаємного страхування становили 25% європейського страхового ринку. [16, с. 52]. У США, Японії, Швеції на товариства взаємного страхування припадає більша половина отриманих премій зі страхових накопичувальних послуг. Їх діяльність регулюється відповідними законодавчими нормами: у Німеччині такі норми та положення містяться у законодавстві про страховий нагляд, у Франції діяльність товариств взаємного страхування регулюється спеціальним Кодексом взаємного страхування. Відповідними правовими документами встановлюються правила їх ліцензування та вимоги щодо їх платоспроможності. Їх поділяють на товариства взаємного страхування життя, взаємні товариства, що здійснюють ризикові види страхування, а також функціонують взаємні товариства страхування здоров'я.

Висновки. Отже, глобалізаційні процеси світової економіки активно змінюють та впливають на розвиток страхового підприємництва. Вимагають від розвинутих країн: удосконалювати та адаптуватися до нових підходів державного регулювання страхового підприємництва, збільшувати капіталізацію суб'єктів, підвищувати їх фінансову стійкість, платоспроможність та конкурентоспроможність; розширювати асортимент страхових послуг, що зумовлено новими видами ризиків (інформаційними, терористичними, ризиками, пов'язаними з іноземними інвестиціями, з будівництвом об'єктів за кордоном тощо), визначати нові інвестиційні пріоритети, переоцінювати систему управління ризиками.

Література

1. Фурман В.М. Страхування: теоретичні засади та стратегія розвитку : монографія / В.М. Фурман. – К. : КНЕУ, 2005. – 296 с.
2. Залетов О.М. Убезпечення життя : монографія / О.М. Залетов. – К. : Міжнародна агенція “Бізон”, 2006. – 688 с.
3. Машина Н.І. Міжнародне страхування : навч. посібник / Н.І.Машина. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 504 с.
4. Гребенщиков Э.С. Мировая индустрия страхования: рыночная перестройка / Э.С. Гребенщиков // Финансы. – 2003. – № 3. – С. 50-54.
5. Стайб Д. Світовий страховий ринок: підсумки 2008 року / Д. Стайб, Л. Бевере // Страхова справа. – 2009. – № 3. – С. 46-63.
6. International Insurance Fact Book 2008-2009 : [Електронний ресурс] –Режим доступу до ресурсу : <http://www.Internationalinsurance.org>.
7. World insurance in 2006 : [Електронний ресурс] // Swiss Re, sigma. – 2007. – № 4. –Режим доступу до ресурсу : <http://www.Swiss.Re>.
8. World insurance in 2007 : [Електронний ресурс] // Swiss Re, sigma. – 2008. - № 3. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.Swiss.Re>.
9. World insurance in 2008 : [Електронний ресурс] // Swiss Re, sigma. – 2009. - № 3. –Режим доступу до ресурсу : <http://www.Swiss.Re>.
10. World insurance in 2009 : [Електронний ресурс] // Swiss Re, sigma. – 2010. – № 2. –Режим доступу до ресурсу : <http://www.Swiss.Re>.

11. World insurance in 2001 : [Електронний ресурс] // Swiss Re, sigma. – 2002. – № 6. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.Swiss.Re>.
12. Слесарчук С. Дружба рисков / С.Слесарчук // Эксперт. – 2010. – № 7. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.expert.ua>
13. Турбина К.Е. Тенденции развития мирового рынка страхования / К.Е. Турбина. – М. : Анкил, 2000. – 320 с.
14. Хмыз О. Институциональная глобализация страховых компаний / О. Хмыз // Страховое дело. – 2007. – № 11. – С. 22-28.
15. Никулина Н.Н. Зарубежный опыт инвестиционной политики страховых организаций / Н.Н.Никулина, С.В.Березина // Страховое дело. – 2007. – № 11. – С. 4-11.
16. Логвинова И.Л. Организации взаимного страхования и их ассоциации за рубежом / И.Л.Логвинова // Финансы. – 2010. – № 3. – С. 52-55.

Надійшла 09.10.2010